

PODSUMOWANIE

„Raport o stanie środowiska w województwie dolnośląskim w 2003 roku” powstał w okresie przygotowań Polski do przystąpienia z dniem 1 maja 2004 r. do Unii Europejskiej. Opracowany został na podstawie badań Państwowego Monitoringu Środowiska (PMŚ), działalności kontrolnej oraz danych pochodzących ze statystyki publicznej i udostępnionych przez inne jednostki. Przedstawiono w nim ocenę jakości poszczególnych komponentów środowiska, kierunki zmian w stanie środowiska w ostatnich latach oraz efekty prowadzonej działalności kontrolnej. Raport powstał w okresie wprowadzania nowych regulacji prawnych, kładących między innymi duży nacisk na powszechny dostęp do informacji o środowisku. Publikacja niniejsza jest wypełnieniem obowiązku udostępniania informacji o środowisku szerokiemu gronu odbiorców.

Zebrane informacje świadczą o coraz większej świadomości efektów płynących z wykorzystania wiedzy o środowisku – a taką daje monitoring – do podejmowania właściwych decyzji gospodarczych i określania prawidłowego kierunku rozwoju danego terenu. Przekonanie o użyteczności informacji na temat stanu środowiska, zachodzących w nim zmian, mechanizmów ich przebiegu, a także przyczyn występowania zagrożeń daje szansę wyboru właściwych rozwiązań w programach zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska na poszczególnych szczeblach zarządzania.

Pod względem **emisji zanieczyszczeń do powietrza** województwo dolnośląskie nadal znajduje się w „czołówce” kraju, mimo iż w latach 1990-2002 emisja zanieczyszczeń z największych zakładów Dolnego Śląska uległa obniżeniu (dla pyłów - o 91%, dla dwutlenku siarki - o 80%, dla tlenków azotu - o 29%). Największy udział we wprowadzaniu zanieczyszczeń mają zakłady energetyczne, a w szczególności Elektrownia „Turów” S.A., elektrociepłownie zlokalizowane m.in. na terenie Wrocławia, Jeleniej Góry, Legnicy i Lubina, a także oddziały KGHM „Polska Miedź” S.A. Redukcja ilości zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza znalazła odzwierciedlenie w wynikach pomiarów emisji w stacjach prowadzących monitoring pod kątem oddziaływania dużych zakładów przemysłowych.

Innym istotnym problemem jest obserwowany wzrost poziomu stężeń tlenków azotu, tlenku węgla oraz benzenu w rejonie najbardziej obciążonych dróg i skrzyżowań spowodowany gwałtownym zwiększeniem się natężenia ruchu samochodowego. Nadal nierozwiązanym problemem pozostaje również emisja „niska”, pochodząca głównie ze starych, nieefektywnych kotłowni komunalnych, zakładów usługowych oraz indywidualnych palenisk domowych. To ona w sezonie grzewczym powoduje w środowiskach lokalnych podwyższenie stężeń dwutlenku siarki i przekroczenia wartości kryterialnych ustalonych dla pyłu zawieszonego PM10.

Monitoring **jakości powietrza** prowadzony w 2003 r. pod kątem ochrony zdrowia ludzi wykazał, że jednym z najistotniejszych obecnie problemów jest wysoki poziom zanieczyszczenia powietrza pyłem zawieszonym PM10. Okresy podwyższonych stężeń pyłu rejestruje większość stacji pomiarowych zlokalizowanych na terenach miejskich województwa. W dalszym ciągu ze względu na poziom zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego niekorzystnie wyróżniają się duże ośrodki miejsko-przemysłowe – głównie Wałbrzych, Wrocław i Legnicko-Głogowski Okręg Miedziowy. Znaczny poziom zanieczyszczenia powietrza, niższy jednak od dopuszczalnego, obserwuje się również w zasięgu oddziaływania Elektrowni „Turów” w Bogatyni (choć w wyniku podejmowanych inwestycji uciążliwości te wykazują tendencję malejącą).

Pomiary jakości powietrza prowadzone na obszarach niezamieszkałych nie wykazały przekroczeń wartości dopuszczalnych ustalonych dla kryterium ochrony roślin. Od początku lat dziewięćdziesiątych obserwuje się spadek ilości zanieczyszczeń napływowych, potwierdzony wynikami pomiarów, rejestrowanymi w stacjach pozamiejskich, położonych w południowej i zachodniej części województwa.

Wyniki monitoringu **chemizmu opadów atmosferycznych** w województwie dolnośląskim wykazują, że stopień obciążenia środowiska powodowany depozycją zanieczyszczeń z atmosfery wciąż maleje. Obniża się ilość wprowadzanych do powietrza zanieczyszczeń, jednak nadal ich poziom jest wysoki. Główną przyczyną w dalszym ciągu jest napływ zanieczyszczeń spoza województwa. Najwyższe stężenia zanieczyszczeń w opadach notowano w powiatach: jeleniogórskim, lwóweckim, wołowskim, lubińskim i w Jeleniej Górze. Największe ładunki zanieczyszczeń oraz największą depozycję siarczanów, azotynów i azotanów, azotu i fosforu ogólnego, potasu, miedzi, niklu oraz kadmu stwierdzono w okresie napływu mas powietrza z sektora zachodniego.

Województwo dolnośląskie jest jednym z uboższych w zasoby wodne regionów kraju, co nadaje działaniom w obszarze **gospodarki wodnej** szczególnego znaczenia. W ostatnich latach obserwuje się na Dolnym Śląsku spadek zużycia wody i przez to obniżanie ilości powstających ścieków. Tendencja ta dotyczy przede wszystkim

użytkowników komunalnych. Ilość ścieków odprowadzanych z zakładów przemysłowych utrzymuje się od lat na zbliżonym poziomie. Przeważająca ilość doprowadzanych na oczyszczalnie ścieków poddawanych jest procesom mechaniczno-biologicznego oczyszczania, choć nadal pewna ich ilość pozostaje poza systemami oczyszczania. Dużym problemem w województwie jest niski stopień skanalizowania jednostek osadniczych. Na wielu obszarach brak jest kompleksowych działań równoległej budowy systemów wodociągowych i kanalizacyjnych, co spowodowało dodatkowe obciążenie dla środowiska.

Badania monitoringowe potwierdzają utrzymywanie się – mimo niesprzyjających warunków hydrologicznych, związanych z kolejnym już suchym rokiem – korzystnych tendencji zachodzących w **stanie czystości** większości **rzek**. Stale obniża się poziom zanieczyszczenia związkami organicznymi i biogennymi, co spowodowane jest głównie sprawną pracą większości oczyszczalni ścieków i ich modernizowaniem w kierunku zwiększonego usuwania związków azotu i fosforu. Nie zwiększa się, a dla większości rzek nawet się obniża, zanieczyszczenie bakteriologiczne rzek oceniane wskaźnikiem miana *coli*.

Przeprowadzona analiza zmian stężeń azotanów w ostatnim dziesięcioleciu wykazała, iż dla większości badanych rzek zagrożenie azotanami nie występuje. Zaobserwowane maksymalne roczne stężenia azotanów kształtują się dużo poniżej poziomu 40 mg NO₃/l, uznawanego za zagrożenie zanieczyszczeniem. Na terenie województwa wyodrębnić można jednak kilka obszarów, na których tendencje zmian tego wskaźnika mogą stwarzać powody do niepokoju. Najwyższe stężenia azotanów odnotowano na rzece Baryczy, na jej ujściu do Odry. Na stan ten wpływ mają dwa dopływy tej rzeki – Orla i Polski Rów, których zlewnie uznane zostały za obszary wrażliwe na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych. Niepokojąco wysokie, zbliżone do poziomu zagrożenia, są stężenia azotanów w Cichej Wodzie, Strzegomce i Bystrzycy powyżej zbiornika Mietków. W tym ostatnim punkcie poziom azotanów ma szczególne znaczenie, gdyż może być jedną z przyczyn eutrofizacji wód zbiornika. Prowadzony w kolejnych latach monitoring wykaże, jakim zmianom ulegać będzie to zagrożenie.

Wody podziemne, na terenie województwa dolnośląskiego narażone na oddziaływanie zanieczyszczeń przemysłowych i komunalnych, objęte są stałymi badaniami, które umożliwiają identyfikację obszarów szczególnie zagrożonych i wskazują przyczyny ich zanieczyszczenia. Na zanieczyszczenie narażone są przede wszystkim wody pierwszego poziomu wodonośnego. Aby zapobiec degradacji tych wód, należy w pierwszej kolejności uporządkować gospodarkę wodno-ściekową.

Analiza wyników badań z lat 1991-2003 wykazała niewielkie wahania jakości badanych wód podziemnych. Stwierdzono podwyższone wartości przewodnictwa elektrycznego, manganu, żelaza, baru, mętności, barwy, substancji rozpuszczonych, fosforanów, siarczanów, potasu, strontu, azotu amonowego, azotu azotanowego, azotu azotynowego oraz niskie wartości twardości ogólnej, wodorowęglanów i odczynu.

Badania **wód mineralnych** prowadzone przez WIOŚ Wrocław dowodzą, że istnieje pewien wpływ eksploatacji wód zwykłych na jakość wód mineralnych. Obok wskaźników decydujących o składzie określonej wody mineralnej pojawiają się wskaźniki „obce”, mające wpływ na jej jakość. Wody mineralne charakteryzują się podwyższoną mętnością i barwą oraz zmienną twardością i odczynem. Niepokojące są podwyższone wartości niektórych wskaźników oraz ilość bakterii.

Badania jakości wód podziemnych wokół obiektów przemysłowych i komunalnych wskazały na oddziaływanie zanieczyszczeń antropogenicznych. Istnieje ścisły związek między składem wody a źródłem zanieczyszczenia (m.in. podwyższone zawartości substancji specyficznych, metali ciężkich, ropopochodnych). Szczególnie w rejonie wrocławskim występuje wiele obiektów, wokół których stwierdzono wody pozaklasowe.

Prowadzona przez wiele lat na obszarze Dolnego Śląska działalność przemysłowa doprowadziła do znacznych przekształceń w **środowisku glebowym**. Badania wokół obiektów związanych z oddziaływaniem punktowych źródeł zanieczyszczeń wykazały występowanie w ich bezpośrednim sąsiedztwie gleb zanieczyszczonych metalami ciężkimi, benzo(a)pirenem, siarką siarczanową i fluorem rozpuszczalnym. Dalsza kontynuacja monitoringu gleb w województwie będzie uzupełnieniem badań prowadzonych przez starostwa i umożliwi właściwą identyfikację terenów, na których wystąpiło przekroczenie standardów jakości gleby i ziemi, a tym samym stworzy podstawy do podjęcia działań naprawczych.

Głównymi źródłami **odpadów** stałych na terenie województwa dolnośląskiego są: przemysł, gospodarka komunalna i handel. Odpady stanowią znaczne zagrożenie dla środowiska w przypadku nieprawidłowego ich składowania, zwłaszcza dla wód powierzchniowych i podziemnych. Największym problemem w dalszym ciągu pozostaje brak systemu selektywnej zbiórki i powtórnego wykorzystania odpadów, utylizacja odpadów niebezpiecznych oraz likwidacja i rekultywacja składowisk. W województwie, podobnie jak w innych regionach Polski, podstawowym sposobem unieszkodliwiania odpadów jest ich deponowanie na składowiskach. Jednak wiele z nich nie spełnia wymogów ochrony środowiska i jest w szybkim tempie zapełnianych. Niepokój budzi

również fakt, że niektóre gminy nie podejmują jeszcze działań w kierunku minimalizacji odpadów przyjmowanych do składowania jak też nie realizują funkcji nadzorczych w stosunku do jednostek eksploatujących składowiska. Najwięcej odpadów, podobnie jak w latach ubiegłych, powstało w powiatach: polkowickim, głogowskim, zgorzeleckim oraz w miastach: Legnica i Wrocław.

Analiza zebranych w bazie danych SIGOP-W danych wykazała, że odpady niebezpieczne stanowiły 0,8% ogólnej masy wszystkich odpadów przemysłowych. Największe ilości odpadów niebezpiecznych wytworzono na terenie powiatów: głogowskiego, wołowskiego, oławskiego i w mieście Legnica. Z ogólnej ilości wytworzonych odpadów niebezpiecznych prawie połowę unieszkodliwiono przez składowanie, a pozostałą ilość innymi metodami (utylicacja chemiczna, termiczna, biologiczna) oraz poprzez odzysk.

Hałas - podobnie jak zanieczyszczenie powietrza, wód i powierzchni ziemi - staje się w ostatnich latach coraz większym zagrożeniem dla zdrowia człowieka. Najbardziej narażeni na hałas są mieszkańcy dużych miast oraz osiedli położonych wzdłuż ruchliwych tras komunikacyjnych i w pobliżu niektórych obiektów przemysłowych.

Pomimo dotrzymywania przez większość obiektów obowiązujących norm nie stwierdzono zmniejszenia uciążliwości związanych z hałasem, a na liście uciążliwych obiektów przemysłowych przybywa wciąż nowych. Szczególnie dokuczliwy hałas pochodzi z centrów handlowych, małych zakładów rzemieślniczych lub innych obiektów usługowych i handlowych, zlokalizowanych wśród zabudowy mieszkaniowej. W 2003 r. w ramach ograniczenia uciążliwości związanych z ponadnormatywną emisją hałasu przeprowadzono 121 kontroli w 117 zakładach. W 82 zakładach stwierdzono przekroczenia wartości dopuszczalnej poziomu hałasu, z czego 32 emitowało ponadnormatywny hałas w porze nocnej i 48 - w porze dziennej.

Narastającym problemem jest hałas pochodzący z eksploatacji dróg - tras przelotowych, szczególnie w dużych miastach i przy głównych ciągach komunikacyjnych. Badania monitoringowe hałasu drogowego na terenie powiatów: milickiego, trzebnickiego, wrocławskiego, legnickiego i bolesławieckiego wykazały przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu w większości punktów pomiarowych.

Podobnie jak w roku ubiegłym na liście najbardziej uciążliwych zakładów w skali kraju („Lista 80”) z terenu województwa dolnośląskiego znajdowało się 5 obiektów: KGHM „Polska Miedź” S.A. Oddział Zakład Hydrotechniczny w Rudnej (zbiornik odpadów poflotacyjnych „Żelazny Most”), Zakłady Chemiczne „Rokita” S.A. w Brzegu Dolnym, Zakłady Chemiczne „Wizów” S.A. w Bolesławcu, Zakłady Koksownicze „Wałbrzych” S.A. w Wałbrzychu i Elektrociepłownia „Victoria” Sp. z o.o. w Wałbrzychu.

W 2003 r. przeprowadzono ogółem 1207 **kontroli** w 988 zakładach. W ich rezultacie wydano m.in. 792 zarządzenia pokontrolne, skierowano 3 wnioski do organów ścigania i 2 wnioski do sądów grodzkich. W przypadku stwierdzenia przekroczeń warunków określonych w pozwoleniach na korzystanie ze środowiska nakładano administracyjne kary pieniężne. Największa ilość decyzji o nałożeniu kar dotyczyła wprowadzania do wód lub ziemi ścieków nie odpowiadających wymaganym warunkom (109 kar łącznych) oraz przekroczeń dopuszczalnej emisji do powietrza (89 kar łącznych) i przekroczeń dopuszczalnego poziomu hałasu (66 kar łącznych). W wyniku przeprowadzonych kontroli jednostki skontrolowane podejmowały znaczące działania zmierzające do ograniczenia uciążliwości dla środowiska. O ile nie zachodziła konieczność wydatkowania środków finansowych, niemal każdorazowo podejmowane były kroki doprowadzające stan istniejący do pożądanego.

Jednakże niekiedy w przypadku niezgodnych z prawem działań z obszaru kompetencji organów samorządowych, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska - pomimo iż z mocy prawa jest uprawniony do egzekwowania przestrzegania prawa - ma ograniczone możliwości wpływania na postępowanie urzędów i jednostek wykonujących zadania z zakresu ochrony środowiska. Na taki stan rzeczy ma wpływ mało precyzyjne ujęcie niektórych zapisów prawa środowiskowego, co w konsekwencji powoduje poważne trudności przy interpretacji obowiązujących aktów prawnych.

Podstawowym zadaniem w sprawach **przeciwdziałania poważnym awariom** są działania mające na celu zapobieganie ich powstawaniu i usuwanie ich skutków oraz przywracanie środowiska do stanu właściwego. Kontrole przeprowadzone w 75 zakładach będących potencjalnymi sprawcami poważnych awarii wykazały szereg nieprawidłowości, takich jak: brak zabezpieczeń zapobiegających awariom przemysłowym i ograniczających ich skutki, brak urządzeń zabezpieczających środowisko przed zwiększoną emisją węglowodorów do powietrza na terenie baz paliw, brak pozwoleń na wytwarzanie odpadów niebezpiecznych i niewłaściwe z nimi postępowanie, niewłaściwą eksploatację instalacji z mediami niebezpiecznymi powodującą zanieczyszczenie gruntu oraz budzący zastrzeżenia stan techniczny instalacji. Wydane zarządzenia pokontrolne zostały w pełni zrealizowane.

Obecnie przed Inspekcją Ochrony Środowiska stoją nowe wyzwania, wynikające z przyjętych w ostatnim czasie uregulowań prawnych transponujących wymagania dyrektyw Unii Europejskiej do prawa polskiego. Zarówno przed wejściem Polski do Wspólnoty, jak i już po akcesji, służby Inspekcji czeka szereg nowych zadań. Do najważniejszych z nich należą:

- w zakresie monitoringu środowiska:
 - wdrożenie systemu oceny jakości powietrza wg wymagań Dyrektywy Ramowej 96/62/WE (modernizacja sieci monitoringu powietrza, utworzenie 3 regionalnych laboratoriów kalibracyjnych i jednego referencyjnego, wdrożenie systemu jakości w monitoringu powietrza, wdrożenie narzędzi informatycznych do gromadzenia, przekazywania i analizy danych o zanieczyszczeniach powietrza na poziomie województwa i kraju),
 - wdrożenie monitoringu wód wg wymagań dyrektyw UE, dotyczących jakości wód (wdrożenie monitoringu azotanów w wodach powierzchniowych i podziemnych, wdrożenie monitoringu wód przeznaczonych do bytowania ryb w warunkach naturalnych, udział we wdrażaniu monitoringu wód przeznaczonych do poboru wody do picia, wdrożenie monitoringu zawartości substancji niebezpiecznych w wodach, modernizacja bazy danych monitoringu wód stosownie do nowych zadań),
 - zorganizowanie do roku 2006 systemu monitoringu i oceny wód zgodnego z wymaganiami Dyrektywy Ramowej 2000/60/WE (wykonanie pilotowych programów pomiarowych w zakresie biologicznych wskaźników jakości wód),
 - wdrożenie monitoringu hałasu zgodnego z wymaganiami Dyrektywy Ramowej 2002/49/WE w sprawie oceny i zarządzania hałasem w środowisku,
 - uzupełnienie monitoringu przyrody o obszar Sieci „Natura 2000”, zgodnie z wymaganiami Dyrektywy 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory oraz wymaganiami Dyrektywy 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikiego ptactwa,
 - utworzenie Rządowego Laboratorium GMO dla potrzeb systemu kontroli organizmów modyfikowanych genetycznie zgodnie z wymaganiami dyrektywy 98/81/WE oraz dyrektywy 2001/18/WE;
- w zakresie kontroli przestrzegania prawa ochrony środowiska:
 - stworzenie systemu nadzoru nad instalacjami objętymi Dyrektywą IPPC (kontrola zakładów posiadających pozwolenia zintegrowane oraz udział w procedurze ustalania programów dostosowawczych),
 - opracowanie programu granicznego i wewnątrz krajowego systemu kontroli przemieszczania odpadów,
 - monitorowanie wprowadzonych na rynek wyrobów podlegających dyrektywom nowego podejścia (udział w systemie nadzoru rynku),
 - opracowanie zasad nadzoru nad przestrzeganiem przepisów ustawy w sprawie postępowania z substancjami zubożającymi warstwę ozonową oraz działaniami kontrolnymi w zakresie postępowania z organizmami genetycznie zmodyfikowanymi,
 - monitorowanie realizacji „Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych do roku 2015”;
- w zakresie przeciwdziałania poważnym awariom:
 - inicjowanie i wdrażanie nowych przepisów międzynarodowych w zakresie przeciwdziałania poważnym awariom i transgranicznym skutkom awarii przemysłowych,
 - wdrożenie wymagań Dyrektywy Seveso II i opracowanej nowelizacji tego dokumentu,
 - opracowanie programu informowania społeczeństwa o poważnych awariach i edukacji w tym zakresie,
 - inicjowanie programów bezpieczeństwa na wypadek poważnej awarii,
 - przekazywanie informacji o poważnych awariach i współpraca z kompetentnymi organami UE.

W niniejszym podsumowaniu jedynie zasygnalizowano wybrane zagadnienia, omówione szczegółowo w treści Raportu oraz wskazano kolejne zadania do realizacji przez Inspekcję Ochrony Środowiska. Uzyskane w wyniku działalności badawczej i kontrolnej informacje przyczynią się do pogłębienia wiedzy o stanie środowiska i przemianach w nim zachodzących, przybliżą też problemy związane z funkcjonowaniem WIOŚ i efektami podejmowanych działań.